

נירוס | מורה דרך

סיורי בוטיק לקהל סקרן בירושלים ובתל אביב

הי, קוראים לי נירוס.

אני בן 32, מורה דרך מוסמך ומדריך טיולים מזה 12 שנים.
15 שנים התגוררתי בירושלים ובשנתיים האחרונות אני מתגורר בתל אביב.
אני בוגר החוגים ללימודי ארץ ישראל וללימודים רב-תחומיים באוניברסיטת חיפה. התמקדתי בלימודי בהיסטוריה דתית של ארץ ישראל ובחקר הדתות המונותאיסטיות: ההיסטוריה של הדת, הסוציולוגיה של הדת והפילוסופיה של הדת.

אני מדריך סיורי בוטיק לקבוצות קטנות, של עד 20 משתתפים.

הסיורים שלי מיועדים לקהל משכיל וסקרן. אלו הם "סיורי תוכן" – מעין "הרצאות מהלכות", הקושרות את האתרים השונים בהם הן מבקרות ושוזרות אותם לכדי סיפור שלם. כל סיור מעורר שאלת חקר כללית, פורט אותה לדוגמאות רבות, הטמונות באתרי הביקור השונים, וכך, באמצעות תחנות ההדרכה המגוונות, דן בה מהיבטים שונים ומזוויות מגוונות. באופן זה, נותר מקום רב לפרשנות, לגישות שונות ואף לעמדות סותרות לגבי הסוגיה הנדונה.

סיורי התוכן שלי מתרחשים בתל אביב ובירושלים, והם עוסקים באירועים ההיסטוריים ובאתרים החשובים של שתי הערים הללו. אולם בכל סיור ניתן ללמוד משהו כללי ואוניברסלי החורג מתחומי הערים הללו אל החברה האנושית בכלל ואל ההיסטוריה האנושית בכלל.

המכנה המשותף לכל הסיורים שלי הוא הדגש על היסטוריוגרפיה.

לעולם השאלה שבמוקד הסיור איננה: "מה התרחש באתרים הללו?", או: "מה היא ההיסטוריה של האתרים הללו?". אלא תמיד היא: "איך מתוארות ההתרחשויות שהתרחשו בהם?", או: "איך נהוג לספר את ההיסטוריה שלהם?". הסיורים שלי מתייחסים תמיד לאופן שבו אנחנו נוהגים לחשוב על ההיסטוריה, להשפעה שיש להיסטוריה, להכרת ההיסטוריה ולהוראת ההיסטוריה על החברה, למעמד שיש להן בחברה ולתפקיד הסוציאלי והפוליטי שהן משרתות.

להלן פירוט של חמישה סיורי תוכן בירושלים ושל חמישה סיורי תוכן בתל אביב.

ישנם סיורים נוספים, וניתן להתאים סיורים לכל קבוצה בהתאם לתחומי העניין שלה, בהתאם לחלקי העיר שבהם היא מעוניינת לבקר, בהתאם לזמן שהיא מעוניינת להקדיש לסיור ובהתאם לדרגת הקושי המתאימה לה.
אורך הסיורים נע בין 3 לבין 7 ק"מ הליכה, ובין 3 לבין 7 שעות הדרכה.
חלק מהסיורים עוברים בשכונות של מזרח ירושלים ויש לקחת בחשבון את הרגישות הביטחונית הכרוכה בזה.
עלות כל סיור היא 700 ש"ח.

לשאלות וברורים נוספים, אל תהססו לפנות אליי בכל דרך.

בברכה,
נירוס.

058-niros-ws
guide@niros.ws
www.guide.niros.ws
facebook: niros ws

חמישה סיורי תוכן בירושלים

1. מתי ואיך נוצר עם ישראל?

הר הצופים, הר הזיתים, נחל קדרון, עיר דוד, גיא בן הינום, כתף הינום.
משך הסיור: כ-7 שעות. אורך הסיור: כ-6 ק"מ.

כבר מאה וחמישים שנים לפחות, שחוקרים שונים מנסים לשחזר את ראשית ישראל באמצעים שונים. פילולוגיה, חקר המקרא, גאוגרפיה, חשיבה היסטורית וארכאולוגיה. הגישות השונות במחקר משלימות זו את זו לפרקים, וסותרות זו את זו לפרקים. משקל שונה שמעניקים חוקרים שונים לעובדות שונות, ופרשנויות שונות של חוקרים שונים לאותן העובדות, יוצרים פסיפס רחב למדי של גישות ודעות אודות ראשית ישראל.

כולנו מכירים את הסיפור המקראי המתאר מהלך ארוך והדרגתי של היווצרות העם. החל מאברהם שעוזב את משפחתו ומהגר לכנען, דרך בניו שיורדים לשבור שבר ונהיים לעם גדול של עבדים, דרך יציאת מצרים וכיבוש הארץ, וכלה בממלכה המפוארת והעצומה של דוד ושלמה. הסיפור הזה נע גאוגרפית על-פני מרחבים עצומים, אבל ירושלים שבה וחוזרת לאורכו כמעין ציר מרכזי, והוא נמשך לאורך כמה מאות שנים: מראשית תקופת הברונזה התיכונה ועד שלהי תקופת הברזל.

במהלך הסיור נבקר באתרים החשובים מהתקופות הללו בירושלים, ונעקוב אחרי הסיפור המקראי והממצאים בשטח: עד כמה התנ"ך יכול לשמש כספר היסטוריה, מה ניתן ללמוד ממנו על היווצרות העם ומה לא ניתן ללמוד ממנו, אילו ממצאים ארכאולוגיים מחזקים אותו ואילו מחלישים אותו, ומדוע ארכאולוגים שונים מפרשים את הממצא הארכאולוגי בדרכים מאוד שונות? מתוך כל אלו נגבש מספר גישות ותאוריות שונות לשאלה: מתי ואיך נוצר עם ישראל?

2. מתי ואיך נוצר העם הפלסטיני?

שמעון הצדיק, שייח' ג'ראח, א-זהארה, הרובע המוסלמי, בית הקברות המוסלמי, גן העצמאות.
משך הסיור: כ-5 שעות. אורך הסיור: כ-4 ק"מ.

פלסטינים רבים סבורים שהעם הפלסטיני קיים כבר אלפי שנים, ולעומת זאת ישראלים רבים טוענים שאין דבר כזה "עם פלסטיני" עד היום. היסטוריונים של העת החדשה מצביעים על אירועים היסטוריים שונים כמחוללי תודעה לאומית פלסטינית. היסטוריונים מקסימליסטים אחדים מצביעים על אירועים מהמאה ה-17, אחרים מתייחסים למרידות של ראשית המאה ה-18 או של אמצע המאה ה-19. היסטוריונים מינימליסטים מדברים על השפעות של הלאומיות המערבית שהחלו לחלחל בסוף המאה ה-19 וראשית המאה ה-20, על ראקציה מקומית לתנועה הציונית, על התפתחויות במהלך המנדט הבריטי או אפילו על התערורות תודעה לאומית רק אחרי '48. ישנם חוקרים הסבורים שהלאומיות הפלסטינית החלה רק בשנות ה-60.

שאלת מועד לידתו של העם הפלסטיני מהווה הזדמנות לעסוק בסוגיה המרתקת של חקר הלאומיות, ולפתוח צוהר לדיון היסטורי סוציולוגי ופילוסופי, בשאלות אוניברסליות: מה זה בכלל עם? איך תוחמים את גבולותיו? איך קובעים מהו רגע ההולדת שלו? איך בוחנים האם הוא "קיים" והאם הוא "אמתי"?

במהלך הסיור נבקר באתרים החשובים ביותר של התנועה הלאומית הפלסטינית, בבתיהם של הוגים ותאורטיקנים מהחשובים והמשפיעים ביותר בתולדות ההתעוררות הלאומית הפלסטינית, בבניינים ומוסדות של ההנהגה הפלסטינית ובאתרים היסטוריים וארכאולוגיים שמאירים באור חדש את הנרטיב הפלסטיני אודות "פלסטין". באותה הזדמנות, נברר ממתי ומדוע רואים הפלסטינים את ירושלים כבירתם הלאומית. דרך כל השאלות הללו, נמצא גם כמה וכמה תשובות מעניינות וסותרות שמציעים חוקרים שונים, לשאלה: מתי ואיך נוצר העם הפלסטיני?

3. היסטוריה קדושה ופוליטיקה בירושלים

הרובע המוסלמי, הכותל, הר הבית, הווייה דולורוזה, כנסיית הקבר, הרובע היהודי משך הסיור: כ-7 שעות. אורך הסיור: כ-3 ק"מ.

קדושתה של ירושלים לשלוש הדתות קשורה באופייה המטאפיסי: היא נמצאת בטבור העולם או בקצהו, היא החומר שממנו קורץ העולם ובה תתרחש אחרית הימים. אולם, יותר מזה, היא קדושה בגלל דמויות שביקרו בה ואירועים שהתרחשו בה, אשר נתקדשו וקיבלו מעמד מיוחד בזיכרון הדתי וההיסטורי: ישו, מוחמד, דוד, אברהם – החוויות שחוו בירושלים הונצחו בתודעה הקולקטיבית של כולנו. אבל, האם הדמויות הללו באמת ביקרו בה וחוו בה את מה שאנחנו זוכרים שהם חוו? האם הדמויות הללו בכלל התקיימו אי פעם באמת? ויותר מזה: מדוע אנחנו זוכרים את האירועים הללו, ומדוע דווקא האירועים הללו, ולא אחרים, זכו להיכנס לפנתאון הידע הידוע לכל, ונצרכו בתודעה הקולקטיבית של למעלה ממחצית תושבי הפלנטה?

יותר מאשר קדושה ירושלים בשל אופייה המטאפיסי או בשל חוויות פרטיות שחוו בה דמויות מפורסמות, היא קדושה בשל אנשים בשר ודם, היסטוריים לחלוטין, שהנחילו לנו זיכרון היסטורי מוצק. אנשים בשר ודם שהיה להם חשוב מאוד שנזכור את שמותיהם של דוד, ישו, מוחמד ואברהם. אנשים שהיה להם חשוב שנבין, שבשל החוויות שחוו בה דמויות שקדמו להם במאות אלפי שנים, ראוייה ירושלים ליחס מיוחד ולהכרה בקדושה מיוחדת. קדושתה של ירושלים קשורה למעשה בשמות מפורסמים פחות מאלה של דויד וישו. אנשים כגון קיריליוס, אינאס אבן מאליק, שפן, ח'אלד בן מעדאן, רבי חייא, אורבאן השני, ואחרים.

ירושלים נותנת לנו הזדמנות נדירה להבין מהו נראטיב היסטורי, איך הוא נוצר, מי מחולל אותו ואיך הוא נשמר. היא מדגימה את הקשר בין היסטוריה פוליטיקה ודת, ואת האופן בו זיכרון היסטורי וזיכרון דתי מעצבים את החברה, את התרבות ואת הממשל, מזה 3000 שנים לפחות. הסיור הקרוב בירושלים יגע בזיכרונות המפורסמים ביותר של העיר: סיפוריהם של מייסדי שלוש הדתות, ויצג את קדושתה לשלוש הדתות. אך יותר מזה, הוא יספר את סיפורם של מנציחי הזיכרונות הללו ומחולליהם. ההיסטוריה של ההיסטוריונים, וההיסטוריה של ההיסטוריה כתופעה חברתית. זו תהיה מעיין תמונה פנורמית של שלוש הדתות, של יחסי הגומלין ביניהן ושל האופן שבו יחסי הגומלין ביניהן קשורים בירושלים בקשר בל-יינתק. זו תהיה גם מעיין תמונה פנורמית של התהליכים שהפכו את ירושלים לעיר החשובה ביותר בעולם, ושל יחסי הגומלין בין היסטוריה, דת ופוליטיקה לאורך הדורות.

4. שקרים מסורת וארכאולוגיה לאורך הווייה דולורוזה

הר ציון, הרובע הארמני, הקארדו הביזנטי, טיילת החומות, הווייה דולורוזה, כנסיית הקבר. משך הסיור: כ-5 שעות. אורך הסיור: כ-3 ק"מ.

קשה להפריז בחשיבותה של הווייה דולורוזה. התאולוגיה הנוצרית מבוססת על ייסוריו, צליבתו, מותו ותחייתו של האל, עשרת מונים יותר מאשר על חייו ומשנתו. אין זה מופרז לומר שאירועי יומו האחרון של ישו מהווים את יסודותיה ועיקריה של התאולוגיה הנוצרית, ושיש להם, לפיכך, השפעה ישירה ומכרעת על כל ההיסטוריה של המערב באלפיים השנים האחרונות.

הארכאולוגיה לאורך הווייה דולורוזה היא מהמרתקות ביותר בעיר העתיקה, כיוון שהיא ממחישה את אופן הריבוד של שכבות ושל תקופות שונות, לאורך אלפיים שנים, זו על-גבי קודמתה. היא איננה קשורה בשום אופן לישו, אבל היא קשורה בקשר הדוק לזכרו של ישו, וליתר דיוק: היא מדגימה כיצד זכריו של ישו ניכסו שכבות ארכאולוגיות שונות למטרותיהם.

הסיור שלנו יעסוק בהיסטוריה ובזיכרון היסטורי: כיצד פועל הזיכרון היסטורי, אשר משלים את הפרטים החסרים ומעצב נרטיב חד-משמעי ומשכנע? כיצד משפיע עיצוב הזיכרון היסטורי על מהלך ההיסטוריה ועל מאורעות משמעותיים, בדרך של היזון-חיובי? האם ישו היה דמות היסטורית בכלל, ואם כן – מה אנחנו באמת יודעים על חייו ומותו? לסיכום: הסיור שלנו ינסה להציג בצורה ביקורתית ומפורטת מכלול של ארכאולוגיה, מסורת ושקרים, לאורך הווייה דולורוזה.

5. ירושלים בשנת 1702

כנסיית סנט ג'יימס, חדר הסעודה האחרונה היעקוביטי, הפטריארכיה הלטינית, בניין הסראיה הישן, בית הכנסת הקראי. נעבור דרך הסמטאות הכי פחות מוכרות ומתויירות של ארבעת הרבעים בעיר העתיקה, ונפגוש את "האנשים הפשוטים" של ירושלים. משך הסיוור: כ-4 שעות. ארוך הסיוור: כ-3 ק"מ.

בשנת 1702 לא קרה בירושלים שום דבר משמעותי. ילדים באו לאוויר העולם, קשישים הלכו לעולמם, זוגות צעירים נישאו, נוסעים הגיעו מארצות רחוקות, תושבים ותיקים עזבו לערים אחרות. שמות האישים רבי ההשפעה ביותר בעיר באותה השנה – גדליה מסימיאטיץ', משה חאגיז, ר' אברהם רוויגו, רפאל מרדכי מלכי – הם שמות בלתי מוכרים יחסית, שלא הותירו חותם עמוק על הזיכרון ההיסטורי שלנו. האירועים ההיסטוריים החשובים ביותר שהתרחשו באותה השנה – הנקיב אל-אשראף הנהיג מרד נגד השלטונות התורכיים, הפטריארך הארמני נשא שבועה והניח שרשרת כבדה על צווארו, הרב הבכיר של הקהילה הספרדית נפטר בגיל 110, מקובל איטלקי בעל ממון עלה לירושלים והקונסול הצרפתי הגיע לעיר והקים בה את הקונסוליה הראשונה – הם אירועים בלתי ידועים יחסית, שלא נצברו בתודעה ההיסטורית שלנו. שנת 1702 היא סתם שנה רגילה, נוספת, במניין השנים הארוך על ציר הזמן של ירושלים.

בשנת 1702 לא קרה בירושלים שום דבר משמעותי, אבל היכרות עם התרחשויות קטנות מאוד, רבות מאוד, שהתרחשו בעיר באותה שנה, נותנת לנו הזדמנות להכיר את התושבים הירושלמיים של ראשית המאה השמונה עשרה, היכרות כמעט אינטימית. נספר על תיקים שהתנהלו בבתי הדין השונים באותה שנה, על סכסוכי משפחות וסכסוכי שכנים, על תקריות דיפלומטיות ועל צווים סולטאניים. על נושים ובעלי חוב, על תלמידי חכמים ופרנסים, על גירושין ונישואין, על עולים חדשים ועל שודדי דרכים.

בשלהי שנות ה-60 של המאה ה-20, קמה קבוצה של היסטוריונים בצרפת, שכינו את עצמם "ההיסטוריונים החדשים". היו להם מספר דגלים, והם התנגחו במוסכמות שנהגו באקדמיה אודות חקר ההיסטוריה ואודות "תפקידו של ההיסטוריון", כפי שאלה התגבשו מאמצע המאה ה-19. אחד הדגלים שלהם היה הסטת הדגש מחקר האישים רבי ההשפעה, לחקר החברה בכללותה ולחקר "האנשים הפשוטים". תחום זה מכונה "סוציולוגיה של העבר", או "היסטוריה חברתית". בימינו אין היסטוריון שאיננו נותן דעתו להיבטים חברתיים וסוציולוגיים של חקר העבר, וההכרה בכך שהחברה והכוחות הפועלים בה ומתוכה הם גורמים קריטיים להבנת תהליכים היסטוריים מהווה מוסכמה גורפת. אולם, לפני כ-50 שנים לא כך היה הדבר. היסטוריונים עסקו בגנרלים, שרים, קיסרים ומשיחים, במלחמות, הסכמי שלום, כיבושים והמרות דת. כיום היסטוריונים עוסקים גם באורחות החיים בחברות הקדומות: מה אכלו, מה לבשו, איך נראו חיי המשפחה וחיי האהבה, מה למדו ובאילו שפות דיברו.

סיוור בירושלים של שנת 1702 מהווה הזדמנות ללמוד על האנשים הפשוטים של אותה השנה, ובאמצעותם על תפקידו של ההיסטוריון, ועל ההיסטוריה של חקר ההיסטוריה: מה ניתן ללמוד מהעבר, ומה ניתן ללמוד מחקר העבר?

מספר סיורים נוספים:

ירושלים לאורך המסילה
סיוור לאורך מסילת הרכבת הישנה, ממלחה הישנה עד למתחם התחנה.

הקרב על סן סימון
שחזור הקרב מ-48' לאורך נתיב ההסתערות, מהתחנה המרכזית עד לקטמון הישנה.

הפנתרים השחורים במוסררה
סיפור עלייתם ונפילתם של הפנתרים השחורים.

ועוד.

חמישה סיורי תוכן בתל אביב

1. מי רצח את חיים ארלוזורוב?

רחוב ארלוזורוב, גן העצמאות, טיילת הרברט סמואל, רחוב ביאליק, בית הקברות טרומפלדור. משך הסיור: כ-3 שעות. אורך הסיור: כ-4 ק"מ.

בערב יום שישי ה-16 ביוני, שנת 1933, ישבו ד"ר חיים ארלוזורוב וסימה אשתו לאכול את ארוחת הערב במלון קטה דן שבת"א. בסביבות השעה 21:30 הם יצאו לטייל, ולפתע נטפלו אליהם שני אנשים. הגבוה הרים פנס ושאל: "כמה השעה?", אולם הד"ר נזף בו, שלא ייטול לעצמו רשות להטרידם. "כמה השעה?", חזר על שאלתו ביתר תוקף, ובאותו הזמן, ממרחק של שני צעדים, שלף הנמוך אקדוח וירה בד"ר בבטנו.

רצח ארלוזורוב הסעיר את המדינה. הוא תפס לא רק כותרות ראשיות, אלא עיתונים שלמים. אלפים ליוו את ארלוזורוב בדרכו האחרונה, נציגי השלטון הבריטי וראשי האומה לקחו חלק בלוויה וספדו לו. הציבור הרחב עקב בדריכות אחר החקירה והמשפט, וחיכה להיווכח מי רצח אותו ומדוע. אולם, שאלת המניע לרצח וזהות הרוצחים נותרה בלתי פתורה עד היום. ערבים, בריטים, רוויזיוניסטים, בן גוריון, קומוניסטים, יוזף גבלס, אשתו מגדלנה ואשתו של חיים – סימה, הם רק חלק מהדמויות שנטען לגביהן, כי הם אלה שביצעו את הרצח.

הוא נזכר לעתים בתור הרצח הפוליטי הראשון, ומשמש כחומר תעמולה בוויכוחים בין ימין ושמאל עד ימינו. אולם, בה במידה, הוא זכור בתור תעלומה בלשית מרתקת, שמעורבים בה פוליטיקה ודיפלומטיה, רומן מסתורי, סוכנים נאצים, קונספירציות פנים-מפלגתיות ויחסי נישואין מוזרים. במהלך הסיור נצעד בעקבות יומו האחרון של ארלוזורוב. מארוחת הערב, אל הטיול הלילי, דרך מקום הרצח ואל המקום אליו הובהל ובו נפטר. נראה את אתר הלוויה ונצעד בעקבות תהלוכת ההספדים אל בית הקברות שבו נקבר. בין לבין, נתאר את פרשת החקירה והמשפט, את ועדת החקירה הממלכתית ומסקנותיה ואת התאוריות שממשיכות לצוץ מפעם לפעם.

2. הנצחה והשכחה במרכז תל אביב

ממגדל המאה עד מגדל שלום – גן העיר, כיכר רבין, כיכר הבימה, דיזינגוף סנטר. משך הסיור: כ-3 שעות. אורך הסיור: כ-3 ק"מ.

המרחב העירוני מעוצב בהתאם לתפישות והשקפות עולם. אולם, המרחב העירוני בתורו, משפיע על תת המודע הקולקטיבי של תושבי העיר ושל המבקרים בה ועל האופן שבו הם מגבשים את התפישות, הערכים והשקפות העולם שלהם. האופן שבו אנחנו חושבים על אופייה של העיר והדימויים שיש לנו לגביה, מושפעים מהאופן שבו אנחנו רוצים לחשוב על עצמנו ועל הזהויות שלנו. כשאנחנו מסתובבים בחוצות העיר אנחנו מוקפים באינספור אלמנטים שנושאים משמעות ומטען ערכי: שמות הרחובות, הפיסול הסביבתי, עיצוב הגנים, האנדרטאות, הכיכרות, הארכיטקטורה של הבתים והבניינים. לדברים הללו השלכה לא מודעת על ההגדרה העצמית שלנו. בנוסף לזה, העיר משתנה כל הזמן, משמרת חלק מהאלמנטים שהיו בה, מנציחה את חלקם באנדרטאות ומשכיחה אלמנטים אחרים. אירועים מסוימים בהיסטוריה של העיר משאירים חותם בבשרה ואחרים נמחים כלא היו. הסיור הזה יבקש להציף לפני השטח ולהניח בקדמת הבמה את האלמנטים שאנחנו מוקפים בהם כל הזמן, שמשפיעים על תת המודע שלנו, ושנחנו לא רגילים לשים אליהם לב או לתת עליהם את הדעת.

תל אביב היא עיר צעירה. חדשה. היסטוריה אין בה אף כזית. עיר בלי זיכרון. ובכל זאת – ואולי: דווקא משום כך – לכל בחירה שנעשית בה לגבי פיסות ההיסטוריה הקטנות שלה – אילו מהן היא נוצרת ואילו מהן היא משטיחה – יש משקל רב. הסיור שלנו יעסוק במאבקים שהתנהלו, ועדיין מתנהלים, לגבי עיצוב המרחב העירוני בתל אביב כשיקוף של מאבקים על אופייה וזהותה.

3. לאן נעלמו חולות הזהב?

תל אביב הישנה – לילינגלום, מגדל שלום, גרוזנברג, מזא"ה, יבנה, נחלת בנימין, בלפור, הטיילת. משך הסיוור: כ-3 שעות. אורך הסיוור: כ-3 ק"מ.

בנימין תמוז עלה מאוקראינה בהיותו בן חמש. הוא היה ילד גלותי וזר בקרב הצברים המחוספסים והדבר הותיר בו משקעים ורשמים. יחד עם זאת, עוררה בו הארץ התרוממות רוח וערב-רב של תחושות – ריח קליפות השקדים, קול ליבו של הבאר מתוך הפרדסים, השמש העזה, הגורן, שדה הקוצים ומעל הכול, החול בצבע הדבש. את רשמיו והתרשמויותיו הוא קלע בסיפוריו הקצרים, וכינס אותם לחוברת קטנה בשם "חולות הזהב".

לימים, היה תמוז לאחת הדמויות המרתקות בתרבות הישראלית: ממקימי התנועה הכנענית, לצדם של יונתן רטוש ועמוס קינן. מחבר של ספרות ילדים מחד ושל סאטירה פוליטית מאידך. עורך, צייר, פסל ומבקר ספרות. הוא היה סוציאליסט, קומוניסט, איש לח"י ולבסוף ליברל. היה דמות פוליטית מאוד וא-פוליטית במופגן. היה אדם שזכה בפרסים ושבחים על פועלו, ובכל זאת, מעולם לא היה מוערך מאוד, לא נכלל ברשימת הראשונים בתרבות העברית, לא דרס דריסת רגל בספרות העברית ולא נכנס בשערי המילייה התרבותי הישראלי.

אולם, יותר מכל, היו לתמוז עיני ילד גלותיות, רגישות ומדויקות להפליא, שניסחו סיפורים קצרים ליריים, פואטיים, אנושיים ונוגעים ללב. החוברת "חולות הזהב" נדפסה שוב ושוב באינספור גרסאות, וסיפורים מתוכה נכללו שוב ושוב באוספים ואסופות שונות, בלימודי החובה של משרד החינוך, ברשימות ביקורת על תולדות הספרות הישראלית וכן הלאה. הסיוור שלנו יצעד בעקבות נעוריו של בנימין תמוז ובגרותו, בעקבות סיפוריו ורשימותיו, ובעקבות הנופים והחולות שבהם התהלך וחלם.

4. בין הכרם למנשייה: תימנים ופלסטינים בתקופת המנדט

כרם התימנים, שוק הכרמל, גן הכובשים, טיילת הרברט סמואל, גן צ'ארלס קלור משך הסיוור: כ-3 שעות. אורך הסיוור: כ-3 ק"מ.

חוגי בית ושיעורי ריקוד, בתי הקפה של יפו ושל תל אביב, בתי בושת או מקומות שנתפשו ככאלה, חוף הים, דוכני מזון ושווקים, הנמל והעבודה המאורגנת, ארגוני פשע זעירים והפגנות. קשרים רומנטיים, קשרים משפחתיים, קשרי שכנות – ליהודים וערבים בשכונות המעורבות של יפו ובשכונות הספר שבין יפו ותל אביב, היו מקומות מפגש רבים מאוד בתקופת המנדט הבריטי. בצלן של חברות מתפתחות, המצויות בעיצומם של תהליכי גיבוש זהותיים ואידאולוגיים, מצאו את עצמם תושבי השכונות המעורבות כלואים בתוך קונפליקטים אנושיים ולאומיים.

כמרכזי צמיחה כלכלית אדירה, היוו יפו ותל אביב מוקדי משיכה עבור יהודים וערבים מרחבי המזרח התיכון ואירופה, ונרקמו בהן בתוך שנים מעטות חברות מרובדות ומורכבות של מהגרים אידאולוגיים, מהגרים דתיים ומהגרי עבודה, מהיישוב הכפרי ויישובי הפריפריה ברחבי הארץ וכן ממצרים, סוריה, תימן, סודן ואירופה – חלקם יהודים וחלקם מוסלמים. הרקעים התרבותיים השונים עמדו לעתים בהתנגשות עם תפישות לאומיות דיכטומיות מודרניות.

נשמע אנקדוטות רבות על קשרים בין תימנים לפלסטינים – יחסים עסקיים, שותפויות פשע, שותפויות אידאולוגיות, יחסים רומנטיים, יחסים מיניים, קשרים תרבותיים, קשרי בילוי ופנאי משותפים ועוד. ננסה לשחזר את האופן שבו שורטטו הקווים המבחינים בין החברה היהודית לחברה הפלסטינית ואת האופן בו הקווים הללו נחצו.

5. ההיסטוריה של ההיסטוריה של יפו

יפו העתיקה.
משך הסיור: כ-3 שעות. ארך הסיור: כ-2 ק"מ.

המבקר כיום ביפו העתיקה נחשף לאינספור סיפורים ואגדות שובי לב – מהמיתולוגיה היוונית, מהתנ"ך, מהברית החדשה ומהעת החדשה. הוא עשוי לעבור על "גשר המשאלות", עליו מצוירים המזלות של גלגל המזלות, "ומסורת עתיקת יומין מספרת, שמי שמבקש משאלה בעוברו על הגשר ומניח ידו על המזל שלו – המשאלה לבטח תתגשם". מסורת עתיקה, אם כי הגשר נבנה רק בשנת 2011... אחרי הגשר ניתן להגיע למזרקה שנבנתה באותה השנה, גם בה מתוארים 12 המזלות, וגם בה כרוכה מסורת עתיקה כזו או אחרת.

אמנם, יפו היא עיר עתיקה מאוד, ואמנם היא טומנת בחובה אינספור סיפורים שובי לב מכל תקופתיה – מהתקופה המצרית הקדומה, מהתקופה המוסלמית הקדומה, מימי הצלבנים, מימי החשמונאים, מהתקופה התנ"כית ואף מימינו אנו. אולם, לא תמיד היו סיפוריה של יפו מסופרים כפי שהם מסופרים בימינו, ולא תמיד הייתה יפו אבן שואבת לתיירים רבים כל כך. כיום, היא האתר הרביעי בארץ, מבחינת מספר התיירים המבקרים בה.

בהכללה, ניתן לומר כי היו לאורך הדורות שתי סיבות עיקריות לבקר בערים שונות: משום שהן היוו אתר תיירותי (צליינות דתית, עלייה לרגל, תפילה, אתרי מרפא, אתרים מחוללי ניסים וכן הלאה), או משום שהן היוו אתר מסחרי (ערי נמל, ערי מסחר, ערים על עורקי תחבורה ראשיים וכדומה). ירושלים שייכת לסוג הראשון – לא הייתה שום סיבה לבקר בה אלא בזכות עצמה. יפו שייכת לסוג השני – לא הייתה שום סיבה לבקר בה, אלא משום שהייתה עיר נמל והיוותה מעגן חשוב להובלת סחורות מאסיה ואפריקה לאירופה ולהובלת צליינים ועולי רגל מאירופה לירושלים. בשל כך, סיפוריה של ירושלים זכו לכל אורך הדורות לאינספור גרסאות, נרטיבים, הבלטות וטשטושים. הם היו מסופרים מאז ומעולם, מטעמים רבים ובהטעמות רבות. לעומת זאת, סיפוריה של יפו נזנחו ונשכחו. כמעט שלא דובר בהם וכמעט שלא סופר בהם.

בעת החדשה, ובפרט – מאז שנות ה-80 וה-90, מבקשת עיריית תל-אביב-יפו למצב את יפו כאתר תיירותי, ושולה מן הנשייה את כל סיפוריה של יפו העתיקה, מעניקה להם כסות חדשה ומעצבת "נרטיב יפואי" – ניטרלי, בורגני, תיירותי ושובה לב. בסיור ביפו העתיקה נספר סיפורים נבחרים מתולדותיה של יפו – מאז הוקמה בתקופת הברונזה המוקדמת ועד ימינו אנו – ונעמוד על האופן בו זוכים הסיפורים הללו לצאת אל האור בדורות האחרונים ועל האופן בו הם ממסוגרים ומקבלים מעמד של סיפורים הראויים להיספר.

מספר סיורים נוספים:

גאווה תל אביבית
סיור בנקודות הציון החשובות בתולדות הקהילה הגאה בתל אביב.

סופרים בנווה צדק
סיור בנווה צדק בעקבות ש"י עגנון, דבורה בארון, י"ח ברנר ונחום גוטמן.

ארכאולוגיה והיסטוריה לאורך הירקון
סיור לאורך פארק הירקון ושכונות צפון תל אביב הסוקר את האתרים הארכאולוגיים וההיסטוריים בתוואי הדרך.

ועוד.